

Stockholm den 19 juni 2025

R-2025/0737

Till Socialdepartementet

S2025/00568

Sveriges advokatsamfund har genom remiss den 19 mars 2025 beretts tillfälle att yttra sig över departementspromemorian Administrativa sanktioner i socialförsäkringen (Ds 2025:8).

Sammanfattning

Advokatsamfundet har tidigare yttrat sig över SOU 2022:37¹, Stärkt arbete med att bekämpa bidragsbrott – Administrativt sanktionssystem och effektivare hantering av misstänkta brott.

Advokatsamfundet hade i det yttrandet ingen erinran mot förslaget att införa ett system med administrativa sanktionsavgifter, men framhöll särskilt vikten av ett rättssäkert förfarande samt att de garantier som följer av Europakonventionen måste uppfyllas.

Det nu aktuella förslaget i departementspromemorian innebär ett införande av administrativa sanktionsavgifter i socialförsäkringen. Därutöver föreslås en begränsning av anmälningsskyldigheten enligt bidragsbrottslagen samt möjlighet för åklagare att yrka administrativa sanktionsavgifter i mål om bidragsbrott. Förslaget

¹ Se Advokatsamfundets remissyttrande den 6 oktober 2022 över betänkandet Stärkt arbete med att bekämpa bidragsbrott – Administrativt sanktionssystem och effektivare hantering av misstänkta brott (SOU 2022:37).

innebär även en möjlighet för Försäkringskassan eller Pensionsmyndigheten att stänga av en person från en viss förmån i socialförsäkringsbalken.

Advokatsamfundet ser att flera av de frågor som tidigare lyfts i det tidigare betänkandet SOU 2022:37 – såsom vikten av rättssäkerhetsgarantier, möjlighet till individuell prövning och skydd mot dubbelbestraffning – har beaktats i den nu aktuella promemorian. Advokatsamfundets tidigare synpunkter avseende behovet av tydliga rättssäkerhetsregler och proportionalitet, är därmed fortsatt relevanta och utgör en grund för ställningstagandet även i detta yttrande.

Synpunkter

Advokatsamfundet har ingen erinran mot förslaget att införa ett system med administrativa sanktionsavgifter, men vill särskilt framhålla följande.

Övergripande synpunkter

Advokatsamfundet delar promemorians bedömning att det är angeläget att skydda den sociala tryggheten och att bidragsbrott ska förebyggas, upptäckas och beivras. Förslaget om administrativa sanktioner syftar till att minska felaktiga utbetalningar inom socialförsäkringen, genom att införa sanktionsavgifter och möjlighet till avstängning från förmåner vid allvarliga eller upprepade överträdelser. Advokatsamfundet anser att dessa åtgärder måste genomföras på ett rättssäkert sätt, där individens rätt till insyn, förståelse och möjlighet till prövning alltid tillgodoses. Samtidigt innebär förslaget att fler felaktiga utbetalningar får en konsekvens för den enskilde, samtidigt som myndigheterna ges utrymme för individuella bedömningar och proportionalitet i sanktionerna. Det är dock av särskild vikt att understryka att det nu aktuella förslaget även innebär en ökad behandling av känsliga personuppgifter. För att möjliggöra en effektiv hantering av de administrativa sanktionerna föreslås utökade möjligheter till informationsutbyte mellan myndigheter, vilket aktualiserar betydande integritetsrisker. Samtidigt införs en särskild underrättelseskyldighet i mål om bidragsbrott, som syftar till att säkerställa att samma överträdelse inte leder till både administrativ och straffrättslig påföljd. Detta är en viktig rättssäkerhetsgaranti, men förutsätter tydliga och robusta rutiner för informationsöverföring och sekretess för att skydda den enskildes personliga integritet och säkerställa att underrättelseskyldigheten efterlevs i praktiken. Advokatsamfundet betonar således vikten av att effektivitet och



rättssäkerhet går hand i hand i arbetet mot bidragsbrott. Integritetsskyddet ska inte eftersättas när nya administrativa sanktionssystem införs.

Särskilda synpunkter ur ett advokatperspektiv

Rättssäkerhet och proportionalitet

I promemorian anges att förslagen är utformade för att upprätthålla en hög nivå av rättssäkerhet. Myndigheterna ska alltid göra individuella prövningar utifrån omständigheterna i det enskilda fallet och sanktionsavgiften ska stå i proportion till överträdelsens allvar. Det finns särskilda regler för att skydda individen mot dubbla sanktioner och för att möjliggöra rättelse innan avgift påförs. Möjligheten till individuell prövning, rättelse, överklagande och rättsligt biträde är viktiga garantier som bör värnas och tydliggöras i lagstiftningen. Vidare är det viktigt att sanktionsavgifterna är proportionerliga och tar hänsyn till den enskildes situation, särskilt vid oavsiktliga fel eller när den enskilde självantagit rättar uppgifter.

Advokatsamfundet delar promemorians bedömning att det bör finnas utrymme för nedsättning av sanktionsavgiften vid sådana förmildrande omständigheter som görs gällande i föreslagen författning i 108 a kap. 5 § socialförsäkringsbalken.

Behandling av personuppgifter och integritet

Införandet av administrativa sanktioner innebär en ökad behandling av känsliga personuppgifter hos Försäkringskassan och Pensionsmyndigheten. Det föreslås regler för hur uppgifter får överföras mellan myndigheter och utredningen identifierar risker för den enskildes personliga integritet. För att möta dessa risker föreslås nya och ändrade regler om informationsöverföring, sekretess och rättslig grund för personuppgiftshantering. Det föreslås bland annat en särskild förordning om underrättelseskyldighet i mål om bidragsbrott och det betonas att sekretessbestämmelser i OSL ska gälla även för dessa nya ärendetyper. Enligt promemorians förslag lämnas det till stor del till myndigheterna själva att utarbeta interna rutiner, instruktioner och IT-system för att hantera och skydda personuppgifter på ett säkert sätt. Detta innebär att även om lagstiftningen sätter ramarna för vad som är tillåtet och förbjudet, så är det i praktiken myndigheternas interna arbete och tekniska system som avgör hur starkt skyddet blir för den enskildes integritet. Det finns alltså en risk att skyddsnivån varierar beroende på hur väl myndigheterna lyckas implementera och upprätthålla dessa skyddsmekanismer.



Effektivitet i förhållande till den enskildes rätt

Att vissa sanktioner kan gälla omedelbart innebär att beslut om till exempel avstängning från en socialförsäkringsförmån eller påförande av en sanktionsavgift kan börja tillämpas direkt. Detta kan få betydande konsekvenser för den enskilde, eftersom rätten till ersättning eller tillgången till en förmån kan upphöra omedelbart. Syftet med detta är att snabbt kunna stoppa felaktiga utbetalningar och skydda socialförsäkringssystemet. Advokatsamfundet vill framhålla att ett sådant tillvägagångssätt ställer höga krav på rättssäkerheten och möjligheten för den enskilde att få beslutet omprövat eller överklagat.

Det är även särskilt viktigt att möjligheten till frivillig rättelse som föreslås träda i kraft genom 108 a kap. 8 § socialförsäkringsbalken tillämpas på ett tydligt och rättssäkert sätt innan ett beslut om omedelbar sanktion fattas.

8 § Försäkringskassan eller Pensionsmyndigheten får inte besluta om en sanktionsavgift för den som på eget initiativ har rättat en oriktig uppgift, eller i efterhand har uppfyllt en skyldighet att lämna uppgifter eller anmäla ändrade förhållanden

Den enskilde måste ges möjlighet att självant rätta felaktiga uppgifter eller uppfylla sin uppgifts- eller anmälningsskyldighet, innan en sanktionsavgift påförs eller avstängning beslutas. Detta är en rättssäkerhetsgaranti som minskar risken för oproportionerliga konsekvenser vid oavsiktliga fel eller missförstånd.

Möjlighet för åklagare att yrka administrativ sanktionsavgift och underrättelseskyldighet i mål om bidragsbrott

Enligt promemorian får åklagaren i ett mål om bidragsbrott väcka talan om administrativ sanktionsavgift som ett alternativyrkande till straffansvar. Det innebär att åklagaren kan yrka att domstolen, om den finner att förutsättningarna för straffansvar inte är uppfyllda men att det ändå föreligger en överträdelse, i stället ska besluta om en administrativ sanktionsavgift. Om åklagaren väcker åtal för bidragsbrott, men domstolen anser att gärningen inte når upp till straffbar nivå, så kan domstolen ändå besluta om en administrativ sanktionsavgift om förutsättningarna för detta är uppfyllda. Om domstolen frikänner från brott men finner att förutsättningarna för administrativ sanktionsavgift är uppfyllda, kan den besluta om avgift i stället. Om åklagaren väcker åtal för bidragsbrott, får inte en administrativ sanktionsavgift beslutas

i ett separat förvaltningsförfarande för samma gärning. Det införs särskilda underrättelseskyldigheter mellan åklagare, domstol och berörda myndigheter för att säkerställa att ingen dubbelprövning sker. Med anledning av detta införs en ny förordning (2025:000) om underrättelseskyldighet i mål om bidragsbrott. Genom att underrättelseskyldigheten är tydligt reglerad, minskar risken för parallella processer och därmed för dubbelbestraffning. Om underrättelseskyldigheten inte efterlevs strikt finns risk för att en person ändå kan bli föremål för dubbelprövning, vilket skulle strida mot Europakonventionen. Det krävs därför tydliga rutiner och en tydlig ansvarsfördelning. Systemen för informationsöverföring måste vara robusta och integritetskyddade, så att underrättelser sker snabbt och korrekt utan att känsliga personuppgifter sprids i onödan.

Rätt att inte belasta sig själv

Advokatsamfundet instämmer i promemorians bedömning att den sanktionsavgift som ska införas, är att jämföra med ett straff i Europakonventions mening och att de rättssäkerhetsgarantier som följer av konventionen därmed måste uppfyllas. Ur ett rättssäkerhetsperspektiv är det avgörande att myndigheterna respekterar och skyddar rätten att inte belasta sig själv vid handläggning av administrativa sanktioner. Eftersom dessa ärenden enligt Europakonventionen är att jämföra med brottsanklagelser, ska den enskilde inte riskera att tvingas lämna uppgifter som kan användas mot en själv. Det är myndighetens ansvar att göra en noggrann bedömning i varje fall så att begäran om uppgifter inte sker i strid med denna rättighet. Detta är centralt för att upprätthålla oskuldspresumtionen och den enskildes rätt till en rättvis process. Advokatsamfundet vill särskilt betona vikten av att administrativa påtryckningsmedel inte används på ett sätt som kringgår eller urholkar skyddet mot självinkriminering.

Advokatsamfundets sammantagna bedömning av förslagen i promemorian

Promemorian innehåller flera förslag som kan stärka rättssäkerheten för den enskilde, men innebär också ökade integritetsrisker. Det är avgörande att lagstiftningen utformas så att den enskildes rättigheter skyddas i varje led av processen, och att proportionalitet och rättssäkerhet genomsyrar tillämpningen av de nya sanktionsreglerna.

Den enskilde får stärkt rättssäkerhet genom krav på individuell prövning och möjlighet att rätta till misstag innan sanktion påförs. Genom att administrativa sanktionsavgifter



hanteras av myndigheter avlastas domstolarna och rättsväsendets resurser kan fokuseras på allvarigare och systematiska bidragsbrott.

Det är positivt att förslaget tydligt reglerar att samma överträdelse inte kan leda till både administrativ sanktionsavgift och straffrättslig påföljd, vilket stärker den enskildes rättssäkerhet. Däremot ökar risken för integritetsintrång genom utökad behandling och överföring av personuppgifter, vilket kräver tydliga skyddsmekanismer och rättssäkra processer.

SVERIGES ADVOKATSAMFUND

Mia Edwall Insulander